

**VISOKA POSLOVNA ŠKOLA
STRUKOVNIH STUDIJA
ČAČAK**

MAGISTARSKI RAD

Bilansni aspekti merđhera i akvizicija

Mentor: _____
Profesor: _____

Student: _____
Br.Indeksa: _____

Mesto, mesec, godina

Bilansni aspekti merdžera i akvizicija

R e z i m e

U ovom članku date su osnovne karakteristike metoda kupovine, koji se koristi za računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija. Obrazložene su osnovne postavke ovog metoda koje su bile inkorporirane u odredbe Međunarodnog računovodstvenog standarda (MRS) 22 – Poslovna spajanja, kao i njegove karakteristike i poboljšanja koje su posledica usvajanja Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja (MSFI) 3 – Poslovne kombinacije. U članku nisu obrazlagane karakteristike računovodstvenog metoda udruživanja interesa, iz prostog razloga što je primena ovog metoda napuštena usvajanjem MSFI 3.

U v o d

Spajanje dvaju ili više pravno samostalnih entiteta u procesu merdžera ili, pak, sticanje ili preuzimanje imovine i obaveza ciljne korporacije od strane druge, sticateljske korporacije, u procesima akvizicije ili preuzimanja, nameće potrebu prikazivanja izvršenih transakcija i u osnovnim finansijskim izveštajima novoformiranih entiteta, entiteta koji nastavljaju da posluju, kao i entiteta koji su izvršili sticanje neto imovine. Realizacija bilo kog od navedenih oblika kombinovanja korporacija, odnosno poslovnih spajanja pretpostavlja, dakle, izradu tzv. *Konsolidovanih finansijskih izveštaja* kroz “spajanje (sažimanje) pojedinačnih bilansa i računa dobitka i gubitka **pravno samostalnih** preduzeća, koja pripadaju jednoj grupi ili koncernu, u zajednički bilans grupe ili koncerna (konsolidovani godišnji zaključak ili bilans koncerna)”²

U konsolidovane finansijske izveštaje potrebno je, stoga, uključiti finansijske izveštaje svih učesnika u procesu spajanja, kao i podružnice, odnosno ciljne korporacije nad kojima matična, odnosno sticateljska korporacija ima ili pravnu ili efektivnu kontrolu.³

Pravnu kontrolu (Legal control) nad ciljnom korporacijom poseduje sticateljska korporacija koja u svom vlasništvu ima ili većinski interes, odnosno više od jedne polovine prava glasova u drugom pravnom licu koje se kombinuje, ili klase akcija sa superiornijim pravom glasa koje joj omogućuju upravljanje finansijskim i poslovnim politikama drugog pravnog lica (ciljnog preduzeća).

Sa druge strane, **efektivna kontrola (Effective control)** predstavlja kontrolu nad ciljnom korporacijom koja se ostvaruje bez posedovanja većinskog interesa. Drugim rečima, sticateljska korporacija može ostvariti efektivnu kontrolu, iako nije stekla više od jedne polovine prava glasa u drugom pravnom licu koje se kombinuje, ako poseduje:⁴

☞ moć nad više od polovine glasačkih prava u drugom pravnom licu, na osnovu sporazuma sa drugim ulagačima;

¹ Dr XXXXX XXXXXXX, docent na Poslovnom fakultetu Univerziteta Singidunum u Beogradu.

² Ranković, J. M., *Konsolidovani godišnji zaključak, Bilans – Račun uspeha – Aneks*, Ekonomski fakultet, Beograd, 1994., str. 9.

³ Morris, J. M. (ed.), *Mergers and Acquisitions – Business Strategies for Accountants*, John Willey & Sons, Inc., 1995., p. 143-4.

⁴ Međunarodni računovodstveni standard 22 – Poslovna spajanja, paragraf 10, u Međunarodni računovodstveni standardi 2000. (prevodi), Hrvatska zajednica računovoda i finansijskih djelatnika, Zagreb, 2000., str. 433.

⇒ moć da upravlja finansijskim ili poslovnim politikama drugog pravnog lica, na osnovu statuta ili sporazuma;

⇒ moć da postavlja ili smenjuje većinu članova upravnog odbora ili odgovarajućeg upravljačkog tela drugog pravnog lica; ili

⇒ moć da usmeri većinu glasova na sastancima upravnog odbora ili odgovarajućeg upravljačkog tela drugog pravnog lica.

O tome na koji način, odnosno kojim metodama se može računovodstveno obuhvatiti poslovna kombinacija, o problemima vezanim za primenu odredaba Međunarodnog računovodstvenog standarda (MRS) 22 – *Poslovna spajanja*, koji su uzrokovani primenom dva osnovna računovodstvena metoda, kao i o uzrocima koji su doveli do usvajanja Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja (MSFI) 3 – *Poslovne kombinacije* i osnovnim karakteristikama tog standarda i poboljšanjima koje ovaj standard nudi u odnosu na MRS 22, govorićemo u nastavku.

1. Računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija prema MRS 22

U zavisnosti od toga da li su entiteti uključeni u određene poslovne kombinacije kao povezana, zajednička ili asocirana (pridružena) preduzeća, razlikuju se i metode konsolidovanja koje mogu da budu korišćene za izradu konsolidovanih finansijskih izveštaja učesnika uključenih u te kombinacije. Sastavljanje konsolidovanih izveštaja za povezana preduzeća podrazumeva upotrebu metoda potpunog konsolidovanja.¹

Metoda potpunog konsolidovanja “podrazumeva spajanje svih istovrsnih pozicija i isključivanje svih vrednosti sadržanih u pojedinačnim računima, čije bi zadržavanje u konsolidovanim računima protivrećilo načelu realizacije, nabavne vrednosti i imparitetnog procenjivanja, a koje potiču iz odnosa sa matičnim preduzećem i između zavisnih preduzeća.”²

Metode potpunog konsolidovanja se, sa druge strane, razlikuju u zavisnosti od toga da li utiču na uspeh koncerna (grupe) i kako utvrđuju i tretiraju obračunate razlike za izravnjanje kapitala. Ipak, vrhovni kriterijum za grupisanje metoda potpunog konsolidovanja kapitala je njihovo dejstvo na uspeh koncerna,³ tako da razlikujemo dve osnovne grupe ovih metoda:

⇒ **Metode sa uticajem na uspeh koncerna** – u koje ubrajamo metod kupovine (*Purchase Method*) ili metod sticanja. Ova metoda se pojavljuje u dve varijante, kao metoda knjigovodstvene vrednosti i metoda zasnovana na novoj proceni. Njena primena propisana je članom 19 Sedme direktive Saveta Evropske zajednice (*The EC Seventh Directive*);⁴ i

⇒ **Metode bez uticaja na uspeh koncerna** – u koje spadaju metoda udruživanja (pula) interesa (*Pooling of Interests Method*) čiju primenu dopušta, ali ne obavezuje član 20 Sedme direktive Saveta Evropske zajednice, kao i nemačka i anglosaksonska metoda,⁵ koje nisu primenljive prema Sedmoj direktivi Saveta.

Iako su okviri za konsolidovanje finansijskih izveštaja zemalja evropske zajednice bili utvrđeni Sedmom direktivom Saveta pre, ali i posle njenog usvajanja, postojali su pokušaji da

¹ Opširnije o metodu kvotnog konsolidovanja, koja se koristi za konsolidovanje finansijskih izveštaja zajedničkih preduzeća i metodu aktuelizovanog učešća (*Equity Method*), koji se koristi za konsolidovanje finansijskih izveštaja asociranih (pridruženih) preduzeća, videti kod: Ranković, J. M., navedeno delo, str. 128-47, i Ilić, G. i Stevanović, N., “Metodologija konsolidovanja godišnjih računa prema JRS 34 – Konsolidovani godišnji račun,” Bilten komiteta za računovodstvene i standarde revizije SRRJ, broj 2/99, str. 25-7..

² Ilić, G. i Stevanović N., navedeno delo, str. 2.

³ Ranković, J. M., navedeno delo, str. 90.

⁴ Sedma direktiva Saveta Evropske zajednice usvojena je u Luksemburgu 13.06.1983. godine i određuje okvire za konsolidovanje finansijskih izveštaja zemala članica EZ.

⁵ Opširnije o nemačkoj i anglosaksonskoj metodi videti kod: Ranković, J. M., navedeno delo, str. 92-113.

se detaljnije regulišu računovodstveni postupci koji se odnose isključivo na problematiku poslovnih spajanja i raspravljaju o modalitetima primene dvaju osnovnih računovodstvenih metoda: metoda pula interesa i metoda kupovine. Problemi vezani za računovodstveni tretman kombinovanja korporativnih preduzeća bili su predmet posebnog interesovanja u sledećim dokumentima odgovarajućih računovodstvenih autoriteta: Mišljenje broj 16 Odbora za računovodstvene principe – *Poslovna spajanja*, Američkog instituta ovlašćenih javnih računovođa iz 1970. godine (*Accounting Principles Board Opinion No. 16, Business Combinations, American Institute of Certified Public Accountants*), koje je predstavljalo “osnovni standard za računovodstvo za poslovna spajanja”¹ kao i Međunarodni računovodstveni standard broj 22 – *Poslovna spajanja* (ili Poslovne kombinacije) Komiteta za Međunarodne računovodstvene standarde, koji je usvojen 1993. godine i revidiran 1998. godine (*International Accounting Standard No. 22 – Business Combinations, International Accounting Standards Committee*); i Standardi finansijskog izveštavanja (*Financial Reporting Standards*) broj 6 – *Akvizicije i merđžeri* (*Acquisitions and Mergers*) i broj 7 – *Fer vrednosti u računovodstvu za akvizicije* (*Fair Values in Acquisitions Accounting*), Odbora za računovodstvene standarde Instituta ovlašćenih računovođa u Engleskoj i Velsu (*Accounting Standards Board, The Institute of Certified Accountants in England and Wales*), iz septembra 1994. godine.

Računovodstveni postupak, određen MRS 22 sam po sebi, nije proizvodio sinergijske efekte, ali je mogao da ima određene konsekvence vezane za tokove gotovine nakon akvizicije, u tom smislu što “izbor računovodstvenog metoda može imati dramatičan uticaj na performance i uslove entiteta koji nastaje poslovnim spajanjem, što se prikazuje kroz konsolidovane finansijske izveštaje.”²

Menadžeri i računovođe su mogli, u zavisnosti od uslova u korporacijama koje se spajaju, da preferiraju jedan ili drugi računovodstveni metod. Međutim, njihove preferencije i želje bile su ograničene uslovima³ koje je transakcija morala da ispuni da bi bila dozvoljena primena računovodstvenog metoda udruživanja interesa. Dakle, bez obzira na to što su odgovarajuće strukture udruženih entiteta mogle da preferiraju primenu ovog računovodstvenog metoda “kako bi povećali nivo izveštajne dobiti,”⁴ neophodan preduslov za to bilo je zadovoljenje određenog seta rigoroznih uslova.

Prethodno navedeno ukazuje na to da, bez obzira što bi se na osnovu postojanja dvaju računovodstvenih metoda moglo pretpostaviti da su menadžeri i računovođe korporacija uključenih u transakciju imali pravo izbora između jednog od njih, prema MRS 22 i ostalim prethodno navedenim dokumentima “*metod udruživanja interesa i metod kupovine nisu alternative u izboru računovodstva za poslovne kombinacije.*”⁵ To je, u krajnjoj instanci, značilo da, ukoliko je posmatrana transakcija zadovoljavala sve postavljene uslove koji su je kvalifikovali kao udruživanje interesa, primenjivan je računovodstveni metod pula interesa za izradu finansijskih izveštaja entiteta koji je rezultat poslovnog spajanja ili jednog od entiteta koji je preživljavao i nastavljao sa radom. Sa druge strane, ukoliko posmatrana transakcija nije zadovoljavala makar jedan od postavljenih uslova, računovodstveni metod kupovine ili sticanja **morao** je da bude primenjen na izradu finansijskih izveštaja korporativnog preduzeća koje je kupovinu, odnosno sticanje izvršilo.

¹ Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 140.

² Sudarsanam, P. S., *The Essence of Mergers and Acquisitions*, Prentice-Hall, London, 1995., p. 160.

³ O uslovima koje je posmatrana transakcija morala da zadovolji da bi bila okvalifikovana kao pul interesa, kao i o najvažnijim karakteristikama ovog metoda, videti detaljnije kod: Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 152-67., Chopping, D. and Skerratt, L., *The Application of FRS 6 & 7: Acquisitions and Mergers and Fair Values in Acquisitions Accounting*, Accountancy Books, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London, 1994., p.59-60 i MRS 2000 (prevodi), str. 432-34.

⁴ Shapiro, A. C., *Modern Corporate Finance*, Macmillan Publishing Company, New York. 1990., p. 964.

⁵ Morris, J. M. (ed.), op. cit., p 141.

1. 1. Metod kupovine (Purchase Method)

a) Opšti principi metoda kupovine

Najvažniji dokumenti međunarodnih računovodstvenih autoriteta (Odbora za računovodstvene principe Američkog instituta ovlašćenih javnih računovođa, Međunarodnog računovodstvenog komiteta za standarde i Odbora za računovodstvene standarde Instituta ovlašćenih računovođa u Engleskoj i Velsu), koji se bave računovodstvenim postupcima za poslovna spajanja, **obavezivali** su na primenu metoda kupovine, odnosno računovodstva za akviziciju (**acquisition accounting**), kako se ovaj metod naziva u Velikoj Britaniji, u svim slučajevima kada posmatrana transakcija nije zadovoljavala makar jedan od uslova za primenu računovodstvenog postupka pula interesa.

Metod kupovine je, prema MRS 22, korišćen za sve transakcije koje su, po svojoj suštini, predstavljale akviziciju, tj. sticanje kontrole nad ciljnim preduzećem od strane sticateljskog preduzeća. Sticateljsko preduzeće poseduje sposobnost da, zbog svoje veličine i ekonomske snage, odlučuje o svim bitnim pitanjima relevantnim za buduće poslovanje ciljnog preduzeća, počev od odlučivanja o finansijskoj i poslovnoj politici, pa sve do imenovanja i smenjivanja članova upravljačke strukture (upravnog odbora i menadžmenta) stečenog preduzeća. Dakle, za razliku od udruživanja interesa, gde su učesnici zajednički delili sve rizike i koristi u preduzeću koje nastaje poslovnim spajanjem, kod akvizicije se odgovornost za buduće poslovanje prenosila na sticateljsko preduzeće, koje je pokušavalo da ostvari određene koristi od aktivnosti stečenog preduzeća.

Uključivanje komponenata bilansa stanja, odnosno identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza ciljnog preduzeća u konsolidovane finansijske izveštaje sticateljskog preduzeća vršilo se počev od dana sticanja. To je bio dan u kojem je kontrola sa ciljnog prelazila na sticateljsko preduzeće. Od tog dana vršilo se i uključivanje rezultata poslovanja stečenog entiteta u bilans uspeha sticateljskog preduzeća.¹ Uključivanje identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza ciljnog preduzeća u konsolidovane finansijske izveštaje sticateljskog preduzeća vršilo se ne po njihovim knjigovodstvenim vrednostima,² kao kod računovodstvenog postupka udruživanja interesa, već po njihovim respektivnim fer vrednostima na dan akvizicije. Razlika između fer vrednosti identifikovanih sredstava i obaveza, sa jedne strane, i fer iznosa nadoknada za sticanje koje su činile ukupne troškove akvizicije, sa druge strane, predstavljala je pozitivan ili negativan **goodwill**.³

Na osnovu uvodnih napomena vezanih za suštinu metoda kupovine, očigledno je da su neophodne pretpostavke za primenu ovog računovodstvenog postupka sledeće:

- ✦ utvrđivanje ukupnih troškova akvizicije;
- ✦ utvrđivanje fer vrednosti identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza;

¹ MRS 22, paragraf 19, tačka a), u MRS 2000 (prevodi), str. 435, i Standard finansijskog izveštavanja broj 7 (Prema, Chopping, D. and Skerratt, L., op. cit., p. 115).

² Uključivanje identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza u konsolidovane finansijske izveštaje sticateljskog preduzeća moglo se vršiti i po knjigovodstvenoj vrednosti, ali se nakon toga vršilo njihovo preračunavanje na fer vrednosti, što je za posledicu imalo objektiviranje latentnih rezervi i skrivenih gubitaka ne u pojedinačnom bilansu ciljnog preduzeća, već u konsolidovanom bilansu sticateljskog preduzeća. Dakle, preračunavanje na fer vrednosti je bilo obavezno, bez obzira da li je primenjen metod knjigovodstvene vrednosti ili metod novoprocenjene vrednosti kod računovodstva kupovine. (Opširnije o navedenim varijantama metoda kupovine videti kod: Ranković, J. M., navedeno delo, str. 117-28).

³ O načinu utvrđivanja i problemu amortizacije *goodwill*-a govorićemo detaljnije u nastavku.

✎ alociranje ukupnih troškova akvizicije na stečena identifikovana sredstva i obaveze, uključujući i obaveze za obračunate poreze, u skladu sa njihovim respektivnim fer vrednostima;

✎ alociranje viška ukupnih troškova akvizicije u odnosu na ukupnu fer vrednost identifikovane neto imovine na *goodwill*, odnosno alociranje viška ukupne fer vrednosti identifikovane neto imovine u odnosu na ukupne troškove akvizicije kao proporcionalno smanjenje dugoročne imovine (izuzev dugoročnih finansijskih plasmana);

✎ određivanje perioda amortizacije *goodwill*-a;

✎ tretman manjinskog interesa u konsolidovanim finansijskim izveštajima sticateljskog preduzeća, u situacijama kada su postojali udeli u vlasništvu u cilnom preduzeću čije sticanje nije bilo izvršeno od strane sticatelja; i

✎ najzad, problem vezan za informacije koje je nakon uključivanja identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza trebalo da sadrže konsolidovani finansijski izveštaji preduzeća, odnosno grupe koja je izvršila sticanje.

Svi navedeni aspekti računovodstva kupovine biće detaljnije obrazloženi u nastavku.

b) Tretman troškova poslovnog spajanja

Najznačajniji segment ukupnih troškova akvizicije predstavljao je zbir gotovine, gotovinskih ekvivalenata i fer iznosa ostalih nadoknada (udela u vlasništvu sa pravom glasa, preferencijalnih akcija ili drugih hartija od vrednosti), koje je sticateljska korporacija nudila u zamenu za kontrolu nad neto imovinom akcionarima u cilnoj korporaciji na dan razmene, koji se uglavnom poklapao sa danom akvizicije. Osim iznosa koji su bili dati kao nadoknada u zamenu za kontrolu, u ukupne troškove akvizicije uključivali su se i direktni troškovi koji su nastajali u procesu sticanja.

S obzirom na heterogenost nadoknada, određivanje ukupnih troškova akvizicije nije bio nimalo jednostavan zadatak, i za njegovo izvršenje potrebno je bilo rukovoditi se sledećim smernicama:¹

✎ kada je deo nadoknade za stečenu imovinu i preuzete obaveze bio plaćen u gotovom novcu ili novčanim ekvivalentima, iznos isplaćene gotovine ili fer vrednost drugih ekvivalenata na dan razmene predstavljao je troškove te transakcije;

✎ osnovu za evidentiranje nadoknada u udelima u vlasništvu sa pravom glasa koje je sticateljska korporacija davala u zamenu za identifikovanu stečenu imovinu i preuzete obaveze u cilnoj korporaciji činile su fer vrednost stečene imovine, odnosno sadašnja vrednost iznosa koji će biti plaćeni za preuzete obaveze. Eventualna razlika između nominalnih vrednosti izdatih udela u vlasništvu i fer vrednosti stečene imovine i preuzetih obaveza prikazivala se na računu ažio (*share premium account*);

✎ ukoliko se kao nadoknada akcionarima ciljne korporacije nudilo neko sredstvo sticateljske korporacije, ono je trebalo da bude uključeno u ukupne troškove akvizicije po fer vrednosti, dok je obaveze za obračunate poreze u vezi sa datim sredstvom trebalo da budu isključene iz bilansa i tretirane kao smanjenje ukupnih troškova akvizicije;

✎ kod akvizicija u fazama u ukupne troškove akvizicije uključivali su se troškovi svake faze utvrđeni na dan završetka svake transakcije pojedinačno;

✎ kod akvizicija kod kojih se isplata nadoknada akcionarima ciljne korporacije vršila nakon datuma sticanja, razumna procena iznosa za koje se očekivalo da će biti isplaćeni morala je da bude uključena u troškove akvizicije po njihovoj sadašnjoj vrednosti, odnosno vrednosti na dan akvizicije; i

✎ u ukupne troškove akvizicije uključivani su i direktni troškovi koji su nastajali u procesu sticanja. U ove troškove su spadali: nadoknade pravnim zastupnicima, računovođama, procenjivačima i ostalim savetnicima, kao i troškovi registrovanja i izdavanja

¹ Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 181-4; MRS 22, paragrafi 21-5, u MRS 2000 (prevodi), str. 435-6, i Standard finansijskog izveštavanja broj 7, paragrafi 26-8, (Prema, Chopping, D. and Skerratt, L., op. cit., p. 125-6).

udela u vlasništvu sa pravom glasa od strane sticateljske korporacije i ostali inkrementalni troškovi koji su direktno prouzrokovani ili su bili u vezi sa izvršenim sticanjem. Troškovi koji se nisu mogli direktno pripisati određenom procesu akvizicije tretirani su kao rashodi perioda.

Ukupnim troškovima akvizicije koji su bili utvrđeni na prethodno opisani način bilo je potrebno suprostaviti fer vrednost identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza, do kojih se dolazilo ponovnom procenom komponenata bilansa stanja ciljnog preduzeća.

v) Utvrđivanje fer vrednosti stečenih sredstava i obaveza

Kao identifikovana (prepoznatljiva) sredstva i obaveze trebalo je da budu priznata sva sredstva i obaveze koje su postojale u ciljnog preduzeću na dan akvizicije, i ona je trebalo da budu procenjena po fer vrednosti koja je odgovarala njihovom stanju na taj dan. U identifikovana sredstva i obaveze trebalo je da budu uključene i one komponente koje nisu prethodno, odnosno pre dana akvizicije, bile priznate u finansijskim izveštajima ciljnog preduzeća. Uključivanje ovih stavki u identifikovana sredstva i obaveze bilo je neophodno kako bi se stekao potpun i realan uvid u finansijski položaj stečenog preduzeća.

Fer vrednost je bila definisana kao vrednost po kojoj se "sredstva i obaveze mogu zameniti u transakcijama na tržištu između informisanih i voljnih partnera, u uslovima koji su različiti od prisilne ili likvidacione prodaje."¹

Oslanjajući se na paragraf 87 Mišljenja broj 16,² paragrafe 39 i 40 MRS 22,³ i paragrafe 8-25 Standarda finansijskog izveštavanja broj 7,⁴ kao reperi fer vrednosti za pojedine značajnije kategorije identifikovanih sredstava i obaveza mogle su se koristiti sledeće vrednosti:

☞ fer vrednost stalne imovine u obliku stvari (*Tangible fixed assets*), odnosno zemljišta, građevinskih objekata, postrojenja i opreme trebala je da bude zasnovana na procenjenoj tržišnoj vrednosti u slučajevima kada se imovinom sličnih karakteristika trgovalo na otvorenom tržištu. Alternativnu vrednost za postrojenja i opremu činili su depresirani troškovi zamene koji su se koristili kao reperi fer vrednosti u slučajevima kada se imovina koja je predmet procene retko prodavala na tržištu. Navedeni načini utvrđivanja fer vrednosti identifikovane stalne imovine koristili su se u situacijama u kojima će ona, i nakon datuma akvizicije, biti korišćena za poslovne svrhe od strane sticateljske korporacije. Ukoliko je, pak, u procesu akvizicije sticateljska korporacija ostvarivala privremenu kontrolu nad stalnom imovinom u obliku stvari koju je, ranije ili kasnije, nameravala da proda, njena fer vrednost utvrđivala se u visini tekuće neto realizive vrednosti;

☞ fer vrednost stalne imovine u obliku prava, odnosno nematerijalne (neopipljive) imovine (*Intangible fixed assets*), koju čine: ugovori, patent, franšize, liste kupaca i dobavljača, i sl., određivana je na osnovu procenjenih tržišnih vrednosti ili prema vrednosti najskorije slične transakcije, u slučajevima kada za posmatranu imovinu postoji aktivno tržište. Ukoliko ono ne postoji, fer vrednost takve imovine trebao je da bude procenjeni "iznos koji bi preduzeće platilo na datum pribavljanja, za sredstva u sličnoj sigurnoj transakciji između upućenih i voljnih strana, na osnovu najbolje raspoložive informacije."⁵ Najzad, kada se fer vrednost procenjivanog neopipljivog sredstva nije mogla utvrditi na pouzdan način, "to sredstvo se nije iskazivalo kao izdvojeno neopipljivo sredstvo, već je uključeno u *goodwill*."⁶

¹ Standard finansijskog izveštavanja broj 7, paragraf 2, (Prema, Chopping, D. and Skerratt, L., op. cit., p. 118).

² Prema, Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 186-90.

³ MRS 2000 (prevodi), str. 440-1.

⁴ Prema, Chopping, D. and Skerratt, L., op. cit., p. 120-4.

⁵ Računovodstveni standard Republike Srpske 38 - Nematerijalna - neopipljiva sredstva, paragraf 29, u Računovodstveni standardi Republike Srpske, prva knjiga, Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka, 1999., str. 368.

⁶ Isto, paragraf 31, tačka b), str. 369.

⇨ fer vrednost zaliha (*Inventories*), kao najznačajnijeg dela obrtno imovine, utvrđivana je korišćenjem više različitih vrednosti, zbog toga što su u zalihe uključene zalihe sirovina, zalihe nedovršene proizvodnje i zalihe gotovih proizvoda i trgovinske robe. S tim u vezi se za utvrđivanje fer vrednosti zaliha sirovina preporučivala upotreba tekućih troškova zamene; za utvrđivanje fer vrednosti zaliha nedovršene proizvodnje koristile su se prodajne cene gotovih proizvoda, umanjene za zbir troškova dovršenja, troškova prodaje i razumnih korekcija profita zbog napora na dovršenju i prodaji koje se zasnivaju na profitu za gotove proizvode koji su slični procenjivanim; i, najzad, fer vrednost zaliha gotovih proizvoda i trgovinske robe procenjivana je po prodajnim cenama, umanjenim za zbir troškova prodaje i razumnih korekcija profita za prodajne napore sticateljske korporacije;

⇨ fer vrednost utrživih hartija od vrednosti (*Marketable securities*), odnosno uloga koji se kotiraju na berzama, bila je procenjivana prema njihovim tekućim tržišnim vrednostima, koje su mogle da budu korigovane zbog neuobičajenih fluktuacija u cenama ili zbog veličine uloga;

⇨ fer vrednost neutrživih hartija od vrednosti (*Unquoted investments*), činila je procenjena vrednost na osnovu relevantnih podataka vezanih za uporedive hartije od vrednosti drugih preduzeća. Kao osnova za procenu služili su podaci o: odnosu tržišne cene po akciji i neto dobitka po akciji, prihodima od dividendi, očekivanoj stopi rasta, i sl.;

⇨ fer vrednost potraživanja (*Accounts receivable*), određivana je na osnovu sadašnje vrednosti iznosa koji će biti primljen po tom osnovu, utvrđenih primenom odgovarajuće tekuće kamatne stope i umanjenih, ukoliko je to neophodno, za eventualne ispravke vrednosti zbog nenaplativosti, kao i za troškove naplate;

⇨ fer vrednost najvećeg dela dugoročnih i kratkoročnih obaveza (*Long-term and short-term liabilities*), procenjivana je na osnovu sadašnjih vrednosti iznosa koji su trebali da budu isplaćeni za izmirenje tih obaveza i bili su određeni odgovarajućom tekućom kamatnom stopom. Diskontovanje na sadašnju vrednost kratkoročnih potraživanja i obaveza nije se zahtevalo u situacijama kada je razlika između nominalnih i sadašnjih iznosa bila beznačajna;

⇨ obaveze za obračunate poreze (*Deferred taxes*), po njihovoj fer vrednosti trebalo je da budu obračunate za grupu kao celinu na kraju računovodstvenog perioda u kojem je sticanje izvršeno;

⇨ u fer vrednost identifikovanih obaveza uključivane su i stavke kao što su štetni ugovori i ostale obaveze koje su postojale u vreme akvizicije (*Preacquisition contingencies*), bez obzira na to da li su one bile priznate u pojedinačnom bilansu ciljnog preduzeća, ili ne;

⇨ priznavanje i vrednovanje stečenih sredstava i obaveza trebalo je da bude završeno, po mogućnosti, do dana u kojem je prvi finansijski izveštaj sticateljske korporacije posle akvizicije odobrio menadžment; i

⇨ najzad, bitno je napomenuti da se fer vrednost identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza morala odrediti u skladu sa računovodstvenom politikom koju je sticateljsko preduzeće primenjivalo na slična sredstva i obaveze.

g) Tretman manjinskog interesa

Sticateljska korporacija može da ostvari kontrolu nad ciljnom korporacijom i u slučajevima kada stiče samo kontrolni interes, odnosno kada kupuje manje od 100% udela u vlasništvu sa pravom glasa u ciljnoj korporaciji. Postavlja se pitanje: na koji način treba da se izvrši evidentiranje tzv. **manjinskog interesa**? U MRS 22 su u paragrafima 32-35¹ predviđena dva alternativna postupka, u zavisnosti od toga da li se svođenje istorijskih vrednosti identifikovanih sredstava i obaveza na fer vrednosti vršilo u pojedinačnom bilansu ciljne korporacije ili, pak, tek nakon uključivanja knjigovodstvene vrednosti imovine i obaveza ciljne korporacije u bilans sticateljske korporacije. Manjinski interes je, dakle, trebalo da bude tretiran na jedan od sledeća dva načina:

¹ MRS 2000 (prevodi), str. 438-9.

☞ kako manjinski interes ne čini deo transakcije, on se izračunavao kao manjinski deo knjigovodstvene vrednosti imovine i obaveza pre sticanja identifikovane neto imovine ciljne korporacije ili

☞ bez obzira na to da li je sticateljska korporacija stekla celokupnu neto imovinu ili samo kontrolni interes u ciljnoj korporaciji, manjinski interes je trebalo da bude iskazan u procentu od fer vrednosti identifikovane neto imovine stečene korporacije.

Na pojednostavljenom hipotetičkom primeru¹ prikazaćemo jedan od načina izračunavanja manjinskog interesa u slučaju kada je korporacija A kupila 80% udela u korporaciji B za 9.000.000dinara u gotovu. Relevantni podaci za knjigovodstvene i fer vrednosti imovine, obaveza i vlasničkog kapitala korporacije B, kao i način izračunavanja iznosa koji će biti uključeni u konsolidovani finansijski izveštaj korporacije A dati su u sledećoj tabeli (iznosi u tabeli su u hiljadama):

	Knjig. iznosi za korp. B	Fer vrednost	Korekc. za rač. kupov.	Iznosi za konsolid.	Iznosi u finans. izveštaj.
Obrtna im.	4.000	5.000	1.000	a) 800	4.800
Fiksna im.	8.000	10.000	2.000	a) 1.600	9.600
Goodwill				b) 1.000	1.000
	12.000	15.000	3.000	3.400	15.400

	Knjig. iznosi za korp. B	Fer vrednost	Korekc. za rač. kupov.	Iznosi za konsolid.	Iznosi u finans. izveštaj.
Tekuće ob.	1.500	1.500			1.500
Dugor. ob.	3.500	3.500			3.500
Vlasn. kap.	7.000	10.000	3.000	v) 2.000	9.000
Manjinski interes				g) 1.400	1.400
	12.000	15.000	3.000	3.400	15.400

Izračunavanje iznosa za konsolidovanje:

a) alokacija korekcija za računovodstvo kupovine na fiksnu i obrtnu imovinu:

	Korekcije za račun. kupov.	Procenat stečenog interesa	Udeo korp. A u korekcijama
Obrtna imov.	1.000.000	80%	800.000
Fiksna imov.	2.000.000	80%	1.600.000

b) izračunavanje goodwill-a:

Cena kupovine	9.000.000
Fer vrednost neto imovine ²	10.000.000
Procenat stečenog interesa 80%	8.000.000
Goodwill	1.000.000

v) izračunavanje korekcija u vlasničkom kapitalu:

¹ Prema, Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 198.

² Fer vrednost neto imovine od 10.000.000 dobijena je tako što je od fer vrednosti ukupne imovine, koja iznosi 15.000.000 (obrotna imovina + fiksna imovina), oduzet iznos fer vrednosti ukupnih obaveza, čiji je zbir 5.000.000 (tekuće obaveze + dugoročne obaveze)

Ulog korporacije A u korporaciji B	9.000.000
Iznos vlasničkog kapitala korp. B po knjigama	<u>7.000.000</u>
	2.000.000

g) manjinski interes:

Iznos vlasničkog kapitala korp. B po knjigama	7.000.000
Procenat manjinskog interesa	<u>20%</u>
	1.400.000

Očigledno je da je u našem primeru manjinski interes izračunat kao procentualni deo knjigovodstvene vrednosti neto imovine ciljne korporacije, odnosno korporacije B.¹

d) Obelodanjivanje informacija u finansijskim izveštajima

Konsolidovani finansijski izveštaji sticateljskih korporativnih preduzeća sastavljeni na osnovu pretpostavki računovodstvenog postupka kupovine mogli su da omoguće realan i pouzdan uvid u finansijski položaj entiteta nastalog na dan akvizicije ukoliko su u njima bili sadržani sledeći podaci:²

- ✦ imena i opis preduzeća koja su bila učesnici poslovnog spajanja;
- ✦ računovodstveni postupak primenjen na datu transakciju;
- ✦ stvarni datum spajanja, odnosno datum sticanja;
- ✦ procenat stečenog udela u vlasništvu sa pravom glasa;
- ✦ struktura i fer vrednost troškova akvizicije, odnosno nadoknada datih od strane sticateljske korporacije ili njenih podružnica;
- ✦ iznosi odloženih nadoknada za sticanje kontrole i njihov računovodstveni tretman;
- ✦ svaku grupu stečenih sredstava i preuzetih obaveza potrebno je bilo prikazati po vrednostima koje su one imale u knjigovodstvu ciljnog preduzeća neposredno pre dana akvizicije i pre bilo kakvih svođenja na fer vrednosti; po njihovim respektivnim fer vrednostima na dan akvizicije i utvrđene iznose korekcije knjigovodstvenih na respektivne fer vrednosti, bez obzira na to da li su korekcije posledica ponovne procene pojedinih kategorija sredstava i obaveza ili su bile rezultat ujednačavanja računovodstvenih politika. Kada su se fer vrednosti identifikovanih sredstava i obaveza, kao i nadoknada datih akcionarima ciljne korporacije na kraju računovodstvenog perioda u kojem je akvizicija realizovana mogle utvrditi samo provizorno, takve slučajeve je trebalo, uz razloge koji su onemogućili utvrđivanje fer vrednosti, posebno obrazložiti;
- ✦ na računu dobitka i gubitka ili u fusnotama finansijskih izveštaja za periode nakon akvizicije potrebno je bilo prikazati troškove koji su nastali u procesu reorganizacije, prestrukturiranja i postakvizicione integracije;
- ✦ promene u rezervisanjima za prestanak ili smanjenje poslovanja ciljnog preduzeća trebalo je da budu obelodanjene i analizirane, imajući u vidu iznose koji su korišćeni za svrhe zbog kojih su izdvojeni i iznose koji su ostali neiskorišćeni;
- ✦ profit nakon oporezivanja i manjinski interesi za ciljno preduzeće trebalo je da budu prikazani za period od početka poslovne godine do dana akvizicije, kao i za prethodnu poslovnu godinu; i

¹ "Deo imovine kompanije koja odgovara manjinskom interesu nakon akvizicije prikazuje se u knjigovodstvu po istorijskoj vrednosti." Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 184.

² Prema, MRS 22, paragrafi 86 i 87, u MRS 2000 (prevodi), str. 450; Standard finansijskog izveštavanja broj 6, paragrafi 24-35; (Prema, Chopping, D. and Skerratt, L., op. cit., p. 65-8); Morris, J. M. (ed.), op. cit., p. 215.

↗ relevantne informacije vezane za pozitivan i negativan *goodwill*.

Neophodnu pretpostavku objektivnosti podataka iz osnovnih finansijskih izveštaja, kako onih sastavljenih na dan akvizicije, tako i onih koje će entitet koji je izvršio sticanje prezentovati u budućim obračunskim periodima predstavljao je zahtev za poštovanjem principa (načela) potpunosti. Poštovanje tog zahteva omogućavalo je sticanje realnog uvida u tekući i budući finansijski položaj prospektivne ciljne korporacije i, samim tim, i mogućnost da ona, kao sastavni deo sticateljske korporacije, realizuje identifikovane i anticipirane sinergetske efekte. Osim toga, od posebnog značaja je bilo da se utvrdi stvarni iznos *goodwill*-a, jer njegov računovodstveni tretman utiče na nivo rezultata koje je entitet koji je izvršio sticanje prikazivao u narednim obračunskim periodima.

d) Posebna pitanja u vezi sa pozitivnim i negativnim goodwill-om

Cena koju je sticateljska korporacija plaćala za kontrolni interes u prospektivnoj ciljnoj korporaciji u najvećem broju slučajeva prevazilazila je ukupnu fer vrednost identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza. Pozitivna razlika na strani ukupnih troškova akvizicije, odnosno cene za sticanje kontrole posledica je činjenice da je sticateljska korporacija plaćala na dan akvizicije ne samo cenu za tekuću zarađivačku sposobnost ciljne korporacije, već i premiju za identifikovane i anticipirane sinergetske efekte u budućnosti, kao i vrednost neopipljive imovine koja se na zadovoljavajući način nije mogla proceniti u pojedinačnom bilansu stečenog entiteta. Sa druge strane, postojale su i obrnute situacije, koje su izuzetno retke i nastaju u slučajevima kada sticateljska korporacija ostvaruje “pametnu, povoljnu kupovinu,”¹ odnosno kada plaća cenu za kontrolni interes u prospektivnoj ciljnoj korporaciji, koja je ispod utvrđene fer vrednosti identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza.

Razlika koja se javljala u oba navedena slučaja naziva se *goodwill*, pozitivan u prvom slučaju, a negativan u drugom. On, dakle, predstavlja vrednost ciljne korporacije za sticateljsku “iznad ili ispod fer vrednosti pojedinačnih sredstava firme i predstavlja neopipljivu imovinu.”²

Metod kupovine u situacijama sa pozitivnim goodwill-om - Pozitivan *goodwill*³ se kapitalizuje i priznaje se kao neopipljiva imovina u bilansu stanja. To je činjenica koja nije bila sporna i ona je bila prihvaćena u svim standardima koji su se bavili računovodstvom za poslovna spajanja. Međutim, vremenski period u kojem se amortizuje *goodwill*, kao i izbor metoda amortizacije predstavljali su probleme za čije se prevazilaženje nisu nudila identična rešenja.

Prema paragrafima 44 i 45 MRS 22⁴ period amortizacije *goodwill*-a nije trebao da bude duži od 20 godina, počev od dana priznavanja *goodwill*-a. Period amortizacije, odnosno vek trajanja trebalo je da bude utvrđen na osnovu najbolje procene vremenskog perioda u toku kojeg će identifikovane i anticipirane sinergijske koristi priticati u preduzeće. Za amortizaciju *goodwill*-a koristila se pravolinijska metoda.

Isti standard u paragrafu 48⁵ sadrži faktore koje je trebalo razmotriti pri proceni veka trajanja *goodwill*-a, u koje su bili uključeni:

¹ Sudarsanam, P. S., op. cit., p. 167.

² Ibid., p. 163. “*Goodwill* se u osnovi izvodi iz određenih konkurentskih prednosti koje firma ima u odnosu na svoje konkurente. On se sastoji od reputacije firme, odlika istraživanja i razvoja ili postprodajnih usluga, kvaliteta menadžmenta, prednosti u vezi sa lokacijom, pozicijom na tržištu, i sl.”

³ Opširnije o načinima izračunavanja kako pozitivnog, tako i negativnog *goodwill*-a videti kod: Đorđević, S. M., *Poslovne kombinacije – Računovodstveni aspekt*, Ekonomski fakultet, Priština, 2007., str. 184-93.

⁴ MRS 2000 (prevodi), str. 442.

⁵ Isto, str. 442-3.

- ✦ priroda i procenjeni vek trajanja ciljnog preduzeća;
- ✦ stabilnost i predvidivost vremena trajanja grane na koju se *goodwill* odnosio;
- ✦ javne informacije o karakteristikama *goodwill*-a u sličnim poslovanjima ili granama i tipične cikluse sličnih poslova;
- ✦ učinci zastarevanja proizvoda; promena u potražnji i drugih ekonomskih faktora ciljnog preduzeća;
- ✦ očekivani radni vek ključnih pojedinaca ili grupa zaposlenih i može li ciljnim preduzećem uspešno upravljati drugi tim menadžera;
- ✦ nivo izdataka za održavanje ili potrebnih finansijskih sredstava za realizovanje identifikovanih i anticipiranih sinergijskih koristi od ciljnog preduzeća i sposobnosti i namere sticateljske korporacije da ostvare taj nivo;
- ✦ očekivane aktivnosti konkurencije ili moguće konkurencije; kao i
- ✦ period kontrole nad stečenim poslom, i odredbe zakona i drugih propisa ili ugovora koji su mogli da utiču na korisni vek trajanja *goodwill*-a.

Jednom određeni period amortizacije je uvek bio konačan, a eventualna procena prema kojoj bi vek trajanja trebalo da bude duži od 20 godina, takođe, pretpostavljao je analizu faktora koji značajno utiču na procenjeni vek trajanja, odnosno period u kojem će sticateljsko preduzeće ostvarivati sinergetske efekte od poslovanja ciljnog preduzeća u budućnosti.

Za razliku od stava koji je bio uključen u tekst MRS 22 postojala su i mišljenja po kojima je *goodwill* trebalo amortizovati u vremenskom periodu koji nije duži od 40 godina,¹ kao i mišljenja koja su predlagala period amortizacije koji bi bio dug maksimalno 5 godina, osim u slučajevima kada je *goodwill* tako jasno povezan sa nekom prepoznatljivom imovinom da je izvesno očekivati kako će sticateljska korporacija ostvarivati koristi od upotrebe te imovine kroz celokupni vek njenog trajanja. Kao primer navođene su licence za emitovanje televizijskih programa koje su dobijene za periode duže od 5 godina.² Najzad, Odbor za računovodstvene standarde predlagao je dva alternativna metoda za *goodwill*, koji su podrazumevali njegovu kapitalizaciju i amortizaciju kroz unapred određeni vremenski period, kao što je period od 20 godina ili, pak, kapitalizaciju i otpisivanje samo u slučajevima kada je postojalo permanentno smanjenje vrednosti.³ Druga alternativa je najčešće bila korišćena od strane korporacija iz Velike Britanije.

Bitno je napomenuti na kraju da je godišnji iznos amortizacije *goodwill*-a predstavljao rashod za sticateljsku korporaciju koji se pokrивao iz ostvarenog dobitka. Dakle, iznos amortizacije *goodwill*-a smanjivao je nivo izveštajnog neto dobitka, ali nije uticao na tokove gotovine sticateljskog preduzeća.⁴ Zbog negativnog uticaja na visinu izveštajnog neto dobitka računovodstveni metod kupovine se, kao što smo već i naglasili, naziva metodom za konsolidovanje kapitala koja utiče na uspeh. Izmenama u zakonskoj regulativi SAD usvajanjem *Omnibus Budget Reconciliation Act*-a, dozvoljeno je bilo da se amortizacioni iznosi za neopipljivu imovinu, u koju *de facto* spada i *goodwill*, odbiju za svrhe oporezivanja, a da period amortizovanja bude 15 godina. Ovakav računovodstveni tretman *goodwill*-a omogućio je da prospektivne ciljne korporacije ostvare povoljniju cenu za svoj tekući i budući potencijal i da postanu privlačnije za potencijalne kupce, koji će moći da smanje svoja buduća poreska opterećenja akvizicijama korporacija, jer će *goodwill* moći da tretiraju na opisani način, odnosno da ga amortizuju u periodu do 15 godina.

¹ Gaughan, P. A., op. cit., p. 551, Morris, J. M. (ed.), p. 181, Shapiro, A. C., op. cit., p. 964, Van Horne, J. C. Dipchand, C. R., and Hanrahan, J. R., *Fundamentals of Financial Management*, Canadian fifth edition, Prentice-Hallc., Scarborough, Ontario, 1987., p. 612, i drugi.

² Računovodstveni standard Republike Srpske broj 22 - Poslovna spajanja, paragraf 45, u Računovodstveni standardi Republike Srpske, druga knjiga, Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka, 1999., str. 191.

³ Prema, Sudarsanam, P. S., op. cit., p. 173-4.

⁴ Kaen, F. R., *Corporate Finance – Concepts and Policies*, Blackwel Business, Cambridge, Massachusetts, 1995., p. 883.

Metod kupovine u situacijama sa negativnim goodwill-om - Iako su u praksi vrlo retke situacije u kojima je ukupan iznos troškova akvizicije niži od fer vrednosti identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza, tako da ih mnogi teoretičari i praktičari koji se bave poslovnim spajanjem ignorišu, smatramo neophodnim da na ovom mestu ukažemo na njegov mogući računovodstveni tretman prema MRS 22.

Računovodstveni tretman negativnog goodwill-a podrazumeva priznavanje utvrđenog iznosa viška udela sticateljske korporacije u fer vrednosti identifikovanih sredstava i obaveza iznad ukupnih troškova akvizicije na dan transakcije kao prihoda u bilansu uspeha na sledeći način:¹

✦ iznos negativnog goodwill-a koji nije veći od fer vrednosti identifikovanih stečenih nemonetarnih sredstava trebao je da bude priznat kao prihod u toku preostalog ponderisanog prosečnog veka trajanja identifikovane stečene imovine koja podleže amortizaciji; i

✦ iznos negativnog goodwill-a koji je veći od fer vrednosti identifikovane stečene nemonetarne imovine trebao je odmah da bude priznat kao prihod.

U najvećem broju slučajeva fer vrednost identifikovane stečene fiksne i ostale imovine viša je od iznosa utvrđenog negativnog goodwill-a, tako da se vrši umanjivanje fer vrednosti te imovine u aktivi bilansa stanja što će, kroz niže amortizacije iznose u budućnosti, pozitivno uticati na nivo izveštajne dobiti.

Neke nacionalne specifičnosti u primeni računovodstvenih metoda - Na prethodnim stranicama zaključili smo da su usvajanjem Sedme direktive od strane Saveta Evropske zajednice 13.06.1983.godine u Luksemburgu bili stvoreni okviri za usaglašavanje zakonskih propisa koji se bave konsolidovanjem u zemljama članicama zajednice. U članu 19 bila je propisana primena računovodstvenog postupka kupovine, dok je u članu 20 bilo dopušteno, uz ispunjenje propisanih rigoroznih uslova, korišćenje računovodstvenog metoda udruživanja interesa.

Međutim, činjenica da korporacije “u kontinentalnom delu Evrope koriste merđžere i akvizicije kao sredstvo korporativnog rasta u daleko manjem obimu od njihovih anglo-saksonskih pandana,”² ukazuje na to da su se rešenja koja su se nudila za prevazilaženje određenih problema, vezanih za računovodstvene postupke, uglavnom oslanjala na iskustva korporacija iz SAD i Velike Britanije.

Korporacije u zemljama kontinentalnog dela Evrope takođe su koristile oba računovodstvena postupka, mada je upotreba računovodstvenog postupka udruživanja interesa bila veoma retka. Osnovne specifičnosti primene računovodstvenih postupaka bile su vezane za tretman utvrđenog goodwill-a, o čemu nije postojala saglasnost ni računovodstvenih autoriteta koji su bili uključeni u Odbor za računovodstvene principe Američkog instituta ovlašćenih javnih računovođa, Komitet za međunarodne računovodstvene standarde i Odbor za računovodstvene standarde Instituta ovlašćenih računovođa u Engleskoj i Velsu, što se može videti i iz rešenja koja su oni predlagali u sopstvenim dokumentima (Mišljenje broj 16, MRS 22 i Standardi finansijskog izveštavanja broj 6 i broj 7).

Utvrđeni višak ukupnih troškova akvizicije iznad fer vrednosti identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza, odnosno pozitivan goodwill, mogao je:

✦ kako je propisivano članom 309 stav 1 nemačkog Trgovačkog zakonika³ da bude kapitalizovan i otpisivan svake godine najmanje 25% na teret rezultata entiteta koji je izvršio sticanje; kapitalizovan i planski otpisivan na teret rezultata entiteta koji je izvršio sticanje ili odmah otpisivan na teret rezervi,

✦ da bude kapitalizovan i amortizovan u vremenskom periodu od 10 do 40 godina (Francuska),

¹ MRS 22, paragraf 62, u MRS 2000 (prevodi), str. 445.

² Rankine, D., *A Practical Guide to Acquisitions – How to Increase Your Chances of Success*, John Wiley & Sons, New York, 1996., p. 125.

³ Prema, Ranković, J. M., navedeno delo, str. 118.

↗ da bude kapitalizovan i amortizovan u vremenskom periodu od 5 godina (Španija), ili

↗ da bude kapitalizovan i amortizovan u vremenskom periodu od najviše 10 godina ili otpisivan direktno (Holandija). Za ovu zemlju je karakteristično da u to vreme nisu postojale zakonske odredbe ili drugi propisi kojima su bila regulisana računovodstvena pravila za merđžere i akvizicije.¹

Napomenimo na kraju da je obaveza kapitalizovanja i amortizovanja *goodwill*-a za unapred određeni period, kao što je slučaj u SAD, mogla dovesti korporacije u tim zemljama u inferiorniji položaj u odnosu na korporacije koje dolaze iz zemalja kao što je Velika Britanija, u kojima je dozvoljen i neposredan otpis *goodwill*-a na teret rezervi. U slučajevima borbi za sticanje kontrole nad korporacijom iz SAD u koju su bile uključene korporacije iz obe zemlje, zbog mogućnosti neposrednog otpisa utvrđenog *goodwill*-a korporacije iz Velike Britanije su bile u stanju da “plate višu premiju za ciljne korporacije u SAD, rukovodeći se većim *goodwill*-om,”² što im je davalo prednost za konačan uspeh u borbi za preuzimanje.

2. Računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija prema MSFI 3

Tri godine nakon usvajanja revidiranog MRS 22 američki Odbor za standarde finansijskog računovodstva (*Financial Accounting Standards Board*) 2001.godine usvaja izveštaje broj 141 Poslovne kombinacije i broj 142 *Goodwill* i ostala neopipljiva imovina, kojima su izvršene najznačajnije i najdrastičnije modifikacije računovodstvene metodologije koja se bavi poslovnim spajanjima. Ovim modifikacijama su “prepolovljena pravila koja analitičari treba da pamte i primenjuju”³ i ogledaju se, pre svega, u eliminisanju računovodstvenog metoda udruživanja interesa za izradu konsolidovanih finansijskih izveštaja aktera uključenih u procese kombinovanja preduzeća i u isključivoj primeni računovodstvenog metoda kupovine, koji ne dozvoljava amortizovanje *goodwill*-a.

Odbor za Međunarodne računovodstvene standarde⁴ (*International Accounting Standards Board*) je, imajući u vidu navedene značajne promene računovodstvene regulative koja se odnosi na obuhvatanje poslovnih kombinacija i koja je počela da se primenjuje u Australiji, Kanadi i SAD-u, 2001.godine “započeo projekat provere MRS 22 ... sa ciljem unapređenja kvaliteta i traženja međunarodne usklađenosti u računovodstvenom obuhvatanju poslovne kombinacije.”⁵ Takozvana prva faza projekta započeta je decembra 2002.godine objavljivanjem Nacrta za diskusiju broj 3 (*Exposure Draft 3*) - *Poslovne kombinacije*. Postupak računovodstvenog regulisanja poslovnih kombinacija (prva faza projekta) bio je završen usvajanjem već pomenutog MSFI 3 - *Poslovne kombinacije*, čije se odredbe primenjuju na računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija čiji je datum ugovora 31.03.2004.godine ili kasnije. Ovaj standard odobrilo je za objavljivanje 12 od 14 članova Odbora. Neke od primedaba dvojice članova Odbora (*Geoffrey Whittington* i *Tatsumi Yamada*) zbog kojih su oni bili uzdržani prilikom glasanja biće navedene u nastavku.

¹ Choi, F. D. S. and Mueller, G., *International Accounting*, Prentice Hall, London, 1992., (Prema, Sudarsanam, P. S., op. cit., p. 174).

² Ivancevich, D. M., “Acquisitions and goodwill: the United Kingdom and the United States,” *International Journal of Accounting*, **28**, 1993., p. 156-69. (Prema, Sudarsanam, P. S., op. cit., p. 174).

³ Morris, J. E., *Accounting for M&A, Equity, and Credit Analysts*, McGraw-Hill, New York, 2004., p 197.

⁴ Odbor za Međunarodne računovodstvene standarde je naslednik već pomenutog Komiteta za Međunarodne računovodstvene standarde, koji je usvojio MRS 22.

⁵ Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, Prva knjiga, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2005., str. 306.

a) Računovodstveni metod

Za razliku od MRS 22, koji je dozvoljavao primenu dvaju osnovnih računovodstvenih metoda za obuhvatanje poslovnih spajanja, MSFI 3, kako smo već naveli, propisuje upotrebu samo metoda kupovine za računovodstveno obuhvatanje svih poslovnih kombinacija.

Prema paragrafu 16 MSFI 3 primena metoda kupovine podrazumeva:

- ✦ utvrđivanje sticaoca;
- ✦ utvrđivanje troška poslovne kombinacije i
- ✦ raspodelu utvrđenog troška poslovne kombinacije na stečena sredstva i preuzete i potencijalne obaveze na datum sticanja.

Utvrđivanje sticaoca - Problem utvrđivanja sticaoca javlja se u svim poslovnim kombinacijama u kojima nije moguće utvrditi koja od korporacija uključenih u transakciju ima pravnu ili efektivnu kontrolu nad drugom korporacijom. Ovaj problem je naročito naglašen kod transakcija u kojima učestvuju korporacije podjednake ili približne ekonomske snage i koje bi, prema odredbama MRS 22, trebalo da budu računovodstveno obuhvaćene metodom udruživanja interesa, uz pretpostavku da ispunjavaju set uslova propisanih u već pominjanim dokumentima računovodstvenih autoriteta. Ipak, paragrafima 20-23 MSFI 3 nešto detaljnije se određuje postupak utvrđivanja sticaoca u sledećim situacijama:

- ✦ ako je fer vrednost jednog od aktera (entiteta) uključenih u poslovnu kombinaciju značajno veća od fer vrednosti drugog aktera, pravno lice sa većom fer vrednošću treba da bude određeno za sticaoca (paragraf 20a);

- ✦ ako se poslovna kombinacija ostvaruje razmenom udela u vlasništvu (običnih akcija) sa pravom glasa za gotovinu ili druga sredstva, akter poslovne kombinacije koji gotovinom ili drugim sredstvima plaća udele u vlasništvu sa pravom glasa predstavlja sticaoca (paragraf 20b);

- ✦ ako poslovna kombinacija dovodi do toga da menadžment jednog od aktera transakcije može da utiče na izbor upravljačke strukture drugog aktera ili novonastalog kombinovanog entiteta, onda pravno lice čiji menadžment utiče na izbor predstavlja sticaoca (paragraf 20c);

- ✦ kada se kao rezultat transakcije formira novi entitet koji emituje udele u vlasništvu (akcije), jedno od pravnih lica koji su akteri poslovne kombinacije biće prepoznato kao sticalac na osnovu raspoloživih dokaza (paragraf 22) i

- ✦ utvrđivanje sticaoca u slučajevima kada je u transakciju uključeno više od dva aktera pretpostavlja determinisanje koje je od pravnih lica pokrenulo poslovnu kombinaciju i da li imovina ili prihodi jednog od aktera uključenih u transakciju značajno prevazilazi imovinu ili prihode drugih učesnika (paragraf 23).

Problem vezan za utvrđivanje sticaoca u pojedinim transakcijama u kojima nijedan od aktera poslovne kombinacije ne stiče kontrolu naveo je članove Odbora da, u budućoj fazi projekta, razmotre primenu tzv. *metoda "novog početka" (fresh start method)* za računovodstveno obuhvatanje takvih poslovnih kombinacija. Primenom ovog metoda na poslovne kombinacije koje za rezultat imaju nastanak novog entiteta sredstva i obaveze svakog od aktera uključenih u transakciju, uključujući sredstva i obaveze koji nisu ranije priznati u odvojenim finansijskim izveštajima, trebalo bi da prizna novoformirano pravno lice po njihovim fer vrednostima. Ipak, kako je osnovni cilj prve faze projekta Poslovne kombinacije bio međunarodno približavanje računovodstvenih metoda za poslovna spajanja, odustalo se od uključivanja metoda novog početka za obuhvatanje određenih transakcija, jer se isti ne primenjuje ni u jednom pravnom sistemu za računovodstveno obuhvatanje poslovnih kombinacija. Takođe, Odbor je naglasio da "poslovne kombinacije na koje bi se mogao primenjivati metod novog početka ne moraju da budu obavezno sve one koje su u skladu sa MRS 22 bile klasifikovane kao ujedinjavanje interesa i računovodstveno obuhvaćene primenom metoda udruživanja interesa"¹

Eliminisanje metoda udruživanja interesa, bez nuđenja alternativnog rešenja za poslovne kombinacije koje za rezultat imaju stvaranje novog pravnog lica, bio je jedan od

¹ Isto, str. 316.

razloga zbog kojih je profesor *Whittington* bio uzdržan prilikom glasanja o tekstu MSFI 3. Suština njegove primedbe je da standard "greši zbog toga što metod ujedinjavanja interesa zamenjuje metodom kupovine, primoravajući na utvrđivanje sticaoca, čak i kada je priznato da to može biti izuzetno teško,"¹ pa predlaže, za takve poslovne kombinacije, dopuštanje primene metoda novog početka.

Utvrđivanje troška poslovne kombinacije - Trošak poslovne kombinacije se, prema paragrafu 24 MSFI 3, utvrđuje kao zbir fer vrednosti stečenih sredstava, nastalih ili preuzetih obaveza ili udela u kapitalu (instrumenata kapitala) koje je emitovala sticateljska korporacija u zamenu za kontrolu nad ciljnom korporacijom, na datum razmene i svih troškova koji se direktno mogu pripisati realizovanoj poslovnoj kombinaciji.

Ukoliko, pak, poslovna kombinacija obuhvata više od jedne transakcije razmene, tada je trošak poslovne kombinacije zbir troškova pojedinačnih transakcija. U tim situacijama dolazi do nepodudaranja datuma sticanja sa datumima razmene, zbog toga što datum razmene predstavlja datum svake pojedinačne transakcije razmene, dok datum sticanja predstavlja datum na koji je sticalac stekao kontrolu nad stečenim preduzećem.

Najzad, kada se odlaže izmirenje dela troška poslovne kombinacije, paragraf 26 standarda nalaže utvrđivanje fer vrednosti odloženih komponenata diskontovanjem dospelih iznosa na datum razmene na njihovu sadašnju vrednost, uz uzimanje u obzir svake premije ili diskonta koji mogu nastati prilikom izmirenja dela troška poslovne kombinacije.

Najznačajniji troškovi koji se direktno mogu pripisati poslovnoj kombinaciji, prema paragrafu 29, jesu: naknade plaćene profesionalnim računovođama, pravnim savetnicima, procenjivačima vrednosti i drugim profesionalnim konsultantima koji su angažovani na realizaciji poslovne kombinacije.²

Raspoređivanje troška poslovne kombinacije na stečena sredstva i preuzete i potencijalne obaveze - Ukupan trošak poslovne kombinacije, koji je utvrđen na prethodno opisani način potrebno je rasporediti (alocirati) na identifikovana stečena sredstva, preuzete obaveze i potencijalne obaveze, po njihovim fer vrednostima do kojih se dolazi ponovnom procenom komponenata bilansa stanja ciljnog (stečenog) preduzeća, kako onih sredstava i obaveza koje su već priznate u finansijskim izveštajima ciljnog preduzeća, tako i onih koje ranije nisu bile priznate u tim izveštajima.

Reperi fer vrednosti za pojedine značajnije kategorije identifikovanih stečenih sredstava i preuzetih obaveza su gotovo identični onima koji su navedeni u paragrafima 39 i 40 MRS 22.³

Osnovne razlike u načinu raspoređivanja troška poslovne kombinacije između MRS 22 i MSFI 3 ogledaju se u sledećem:

☞ deo troška poslovne kombinacije raspoređuje se, osim na stečena sredstva i preuzete obaveze, i na potencijalne obaveze ciljnog entiteta, ako se fer vrednost istih može pouzdano odmeriti. Potencijalna obaveza predstavlja, shodno MRS 37 *Rezervisanja, potencijalne obaveze i potencijalna imovina*,⁴ moguću obavezu koja proističe iz prošlih događaja i čije će postojanje biti potvrđeno jedino nastupanjem ili nenastupanjem jednog ili više neizvesnih budućih događaja koji nisu u potpunosti pod kontrolom datog entiteta ili sadašnja obaveza koja proističe iz prošlih događaja, ali koja ranije nije priznata zbog toga što nije bilo verovatno da će doći do odliva resursa koji sadrže ekonomske koristi radi izmirenja te obaveze ili, pak, iznos obaveze nije mogao da bude dovoljno pouzdano procenjen;

☞ paragrafi 45-47 MSFI 3 uključuju odredbe vezane za odvojeno priznavanje nematerijalnih ulaganja ciljnog preduzeća (priznavanje kao imovine odvojene od *goodwill*-a) u slučajevima kada se njihova fer vrednost može pouzdano odmeravati. Shodno odredbama

¹ Isto, str. 360.

² Troškovi registrovanja i izdavanja udela u vlasništvu sa pravom glasa emitovani od strane sticateljske korporacije nisu, za razliku od MRS 22, uključeni u troškove koji se direktno pripisuju poslovnoj kombinaciji.

³ MRS 2000 (prevodi), str. 440-1.

⁴ Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, str. 296.

MRS 38 *Nematerijalna imovina*¹ neko nenovčano sredstvo bez fizičke supstance zadovoljava kriterijum prepoznatljivosti u definiciji nematerijalnog ulaganja samo ako je odvojivo, odnosno može se odvojiti kao posebna ekonomska celina od ekonomskog entiteta i prodati, preneti, licencirati, iznajmiti ili razmeniti ili ako proističe iz ugovornih ili drugih zakonskih prava, bez obzira na to da li se ta prava mogu preneti iz ili odvojiti od ekonomskog entiteta ili od drugih prava i obaveza. Sticalac je, takođe, u obavezi da obelodani opis svakog sredstva koje ne zadovoljava napred navedenu definiciju nematerijalnog ulaganja, stečeno je u poslovnoj kombinaciji, ali nije priznato odvojeno od *goodwill*-a, kao i objašnjenje zbog čega se njegova fer vrednost nije mogla odmeriti dovoljno pouzdano;

☞ odredbe MSFI 3 na različit način tretiraju i rezervisanja za okončanje ili umanjenje aktivnosti stečenog entiteta. Stanovište Odbora je da obaveze za okončanje ili smanjenje aktivnosti stečenog preduzeća sticalac treba da prizna u okviru raspoređivanja troška poslovne kombinacije samo kada je stečeno preduzeće, na datum sticanja, već imalo postojeću obavezu restrukturiranja; i

☞ kada sticateljska korporacija kupuje manje od 100% udela u vlasništvu sa pravom glasa u ciljnoj korporaciji, javlja se problem evidentiranja tzv. *manjinskog interesa*. Za razliku od odredaba MRS 22, kojim su u paragrafima 32-35² predviđena dva alternativna postupka, MSFI 3 predviđa iskazivanje manjinskog interesa u procentu od fer vrednosti identifikovane neto imovine stečene korporacije, što je u skladu sa dopuštenim alternativnim postupkom iz MRS 22.

b) Računovodstveni tretman goodwill-a

Svaka razlika između troška poslovne kombinacije i učešća sticateljske korporacije u neto fer vrednosti identifikovanih stečenih sredstava, preuzetih i potencijalnih obaveza predstavlja *goodwill*. Prema paragrafu 52 MSFI 3 *goodwill* predstavlja buduće ekonomske koristi koje proističu iz sredstava koja se ne mogu pojedinačno prepoznati i odvojeno priznati.

Goodwill stečen u poslovnoj kombinaciji sticalac treba, u skladu sa odredbama paragrafa 54, da vrednuje po ceni koštanja, umanjenoj za sve akumulirane gubitke usled obezvređenja. To znači da se utvrđeni *goodwill* ne amortizuje, već se mora testirati radi utvrđivanja umanjenja vrednosti jednom godišnje ili češće ukoliko događaji ili promene okolnosti ukazuju na to da je mogao da bude obezvređen.

Ukidanje amortizacije *goodwill*-a predstavlja još jedan od razloga zbog kojeg su dva člana Odbora, *Whittington* i *Yamada*, bila suzdržana prilikom glasanja o tekstu MSFI 3. Suština njihovog neslaganja ogleda se u činjenici da je amortizacija *goodwill*-a dobro utemeljena i dobro shvaćena praksa, te da, po njihovom mišljenju, "amortizacija sa redovnim testiranjem radi utvrđivanja obezvređenja treba da bude obavezan računovodstveni metod za *goodwill* nakon njegovog početnog priznavanja."³

Ako je, pak, učešće sticaoca u neto fer vrednosti stečenih sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza veće od troška poslovne kombinacije, tada sticalac, shodno odredbama paragrafa 56, treba da:

☞ ponovo proceni utvrđivanje i merenje prepoznatljivih sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza ciljnog preduzeća i merenje troška poslovne kombinacije i

☞ odmah prizna u bilansu uspeha svaki višak koji preostane nakon tog ponovnog procenjivanja.

Eventualno veće učešće sticaoca u fer vrednosti stečenih sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza u odnosu na trošak poslovne kombinacije može da bude posledica: grešaka u merenju fer vrednosti; zahteva računovodstvenih standarda da se stečena neto imovina odmerava po iznosu koji nije fer vrednost ili realizovanja poslovnih transakcija uz pogodbu (paragraf 57). Dakle, u MSFI 3 čak se i ne pominje izraz *negativni goodwill* pa,

¹ Isto, str. 285.

² MRS 2000 (prevodi), str. 438-9.

³ Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, str. 362.

samim tim, ne zahteva komplikovanu proceduru utvrđivanje iznosa za koje će biti izvršeno umanjenje fer vrednosti nemonetarne imovine koja podleže amortizaciji, što je, kroz niže amortizacione kvote u budućnosti, pozitivno uticalo na nivo izveštajne dobiti.¹

v) Obelodanjivanje informacija u finansijskim izveštajima

Konsolidovani finansijski izveštaji učesnika poslovnih kombinacija sastavljeni na osnovu pretpostavki računovodstvenog postupka kupovine mogu da daju realnu i pouzdanu sliku o finansijskom položaju entiteta nastalog na dan sticanja kontrole ukoliko su u njima obelodanjene informacije koje zadovoljavaju ciljeve obelodanjivanja koje je utvrdio Odbor. Ciljevi obelodanjivanja su sledeći:²

⇒ pružanje korisnicima finansijskih izveštaja sticatelja informacija koje omogućavaju da ocene prirodu i finansijski efekat poslovnih kombinacija, ostvarenih tokom perioda izveštavanja ili nakon datuma bilansa stanja, ali pre nego što su finansijski izveštaji odobreni za objavljivanje;

⇒ pružanje korisnicima finansijskih izveštaja sticaoca informacija koje im omogućavaju da procene finansijske efekte dobitaka, gubitaka, ispravki grešaka i drugih prilagođavanja priznatih u tekućem periodu koji se odnose na poslovne kombinacije ostvarene u tekućem periodu ili u ranijim periodima; i

⇒ pružanje korisnicima finansijskih izveštaja sticaoca informacija koje im omogućavaju da ocene promene u bilansno iskazanom iznosu *goodwill*-a tokom tog perioda.

Dakle, zadovoljavanje postavljenih ciljeva podrazumeva da sticalac treba za svaku ostvarenu poslovnu kombinaciju u određenom periodu da obelodani:³

⇒ imena i opis ekonomskih entiteta - učesnika poslovnog spajanja;
⇒ stvarni datum spajanja, odnosno datum sticanja;
⇒ procenat stečenog udela u vlasništvu sa pravom glasa;
⇒ trošak poslovne kombinacije i opis elemenata tog troška, uključujući sve troškove koji se direktno pripisuju kombinaciji;

⇒ broj udela u vlasništvu (akcija) sa pravom glasa i njihovu fer vrednost kada su emitovani kao deo troška poslovne kombinacije;

⇒ detalje o svakoj operaciji za koju je ekonomski entitet odlučio da je stavi na raspolaganje kao rezultat kombinacije;

⇒ iznose priznate na datum sticanja za svaku grupu sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza stečenog preduzeća;

⇒ iznos svakog viška koji je rezultat većeg učešća sticaoca u neto fer vrednosti prepoznatljivih sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza stečenog pravnog lica u odnosu na trošak i koji je priznat u dobitku ili gubitku, kao i stavku bilansa uspeha u kojoj je taj višak priznat;

⇒ opis činilaca koji su doprineli trošku koji uzrokuje priznavanje *goodwill*-a, opis svakog nematerijalnog ulaganja koje nije odvojeno priznato od *goodwill*-a i objašnjenje zbog čega se ne može pouzdano odmeriti fer vrednost tih nematerijalnih ulaganja;

⇒ iznos dobitka ili gubitka stečenog preduzeća od datuma sticanja uključenog u dobitak sticaoca za taj period, ukoliko obelodanjivanje nije neizvodljivo; kao i

⇒ informacije koje omogućavaju korisnicima da sagledaju promene u iskazanom iznosu *goodwill*-a tokom perioda.

Napomenimo, na kraju, da neophodnu pretpostavku objektivnosti podataka iz osnovnih finansijskih izveštaja, kako onih sastavljenih na dan sticanja, tako i onih koje će entitet koji je izvršio sticanje prezentovati u budućim obračunskim periodima predstavlja

¹ MRS 22, paragraf 62, u MRS 2000 (prevodi), str. 445.

² Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, str. 351.

³ Prema, MSFI 3, paragrafi 66-75, u Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, str. 289-92.

zahtev za poštovanjem principa (načela) potpunosti. Poštovanje tog zahteva podrazumeva, kako smo već istakli, priznavanje stečenih sredstava, preuzetih obaveza i potencijalnih obaveza, uključujući i one koje ciljna korporacija nije prethodno priznavala u svojim finansijskim izveštajima.

g) Druga faza projekta Poslovne kombinacije

Iako je cilj usvajanja MSFI 3 od strane Odbora za Međunarodne računovodstvene standarde bio unapređenje kvaliteta i postizanje međunarodne usklađenosti u računovodstvenom obuhvatanju poslovnih kombinacija, taj cilj nije ostvaren jer standardi koji se primenjuju u pojedinim zemljama još uvek nisu usklađeni u dovoljnoj meri da bi pružali identične informacije o finansijskom položaju entiteta koji nastaju nakon realizovanja određenih poslovnih kombinacija. S tim u vezi, Odbor za međunarodne računovodstvene standarde je, u drugoj fazi projekta, zajedno sa američkim Odborom za standarde finansijskog računovodstva radio na otklanjanju razlika između MSFI 3 i američkih Opšteprihvaćenih računovodstvenih principa (*General Accepted Accounting Principles - GAAP*).

Osnovne razlike između MSFI 3 i američkih standarda, odnosno izveštaja broj 141 Poslovna spajanja i broj 142 *Goodwill* i ostala neopipljiva imovina ogledale su se, pre svega, u različitom tretmanu:

- većeg učešća sticaoca u neto fer vrednosti stečenih sredstava, obaveza i potencijalnih obaveza u odnosu na trošak poslovne kombinacije (tzv. negativni *goodwill*) - U izveštajima američkog Odbora zadržan je računovodstveni postupak kojim se “negativni *goodwill*” alokira na (fiksnu i ostalu - S.Đ.) imovinu sve dok se ne izjednači sa nulom¹ i

- manjinskog interesa, za čiji tretman su predviđena dva postupka identična onima koji su bili sastavni deo MRS 22.²

Druga faza projekta Odbora za međunarodne računovodstvene standarde obuhvatila je sve aspekte poslovnih kombinacija koji nisu razmatrani u fazi jedan; eventualne probleme u implementaciji MSFI 3, kao i načine za eliminisanje razlika u računovodstvenom obuhvatanju poslovnih kombinacija prema MSFI 3 i američkim GAAP. Cilj je, dakle, “razvoj jednog visokokvalitetnog standarda za računovodstvo za poslovne kombinacije koji će moći da se koristi kako za potrebe domaćeg, tako i za potrebe prekograničnog finansijskog izveštavanja.”³

Suština promena koje donosi revidirani MSFI 3 ogleda se u sledećem:

- *tretman manjinskog interesa* - zahtevu iz originalnog MSFI 3 koji je manjinski interes merio kao proporcionalni udeo u neto identifikovanim sredstvima stečene korporacije, dodat je zahtev da se isti može meriti po fer vrednosti;

- *akvizicije u fazama (step acquisitions)* - za razliku od stava u originalnom MSFI 3 kojim je propisano da se fer vrednost svih sredstava i obaveza utvrđuje u svakoj fazi poslovne kombinacije kako bi se izračunao deo *goodwill*-a, revidirani MSFI 3 meri *goodwill* kao razliku, na dan akvizicije, između vrednosti ulaganja (investicija) u preduzeće izvršenih pre investicije, prenetih nadoknada i preuzete neto imovine;

- *tretman troškova akvizicije* - troškovi nastali u postupku akvizicije tretiraju se rashodima perioda, a ne kao korekcija utvrđenog iznosa *goodwill*-a;

- *tretman potencijalnih obaveza* - promene u vrednosti obaveza koje mogu nastati nakon datuma akvizicije priznaju se u skladu sa odredbama drugih MSFI, a ne kao korekcija utvrđenog iznosa *goodwill*-a; i

¹ Morris, J. E., op. cit., p 216.

² Opširnije o računovodstvenom tretmanu manjinskog interesa prema američkim GAAP videti kod: Morris, J. E., op. cit., p 32-4.

³ www.iasb.org

⇒ promene vlasničkog interesa matične korporacije u podružnicama koje ne dovode do gubitka kontrole biće tretirane kao promene transfera kapitala.¹

Američki Odbor za standarde finansijskog računovodstva je, takođe, izvršio određena poboljšanja inicijalnog izveštaja broj 141 - Poslovne kombinacije i objavio izveštaj 160 - *Manjinski interes u konsolidovanim finansijskim izveštajima (Noncontrolling Interests in Consolidated Financial Statements)*, kako bi uskladio promene sa onima koje je izvršio Odbor za međunarodne računovodstvene standarde. Najvažnije promene američkih GAAP ogledaju se u sledećem:

- ⇒ uključivanje manjinskog interesa u kapital;
- ⇒ zahteva se da se mogući troškovi restrukturiranja priznaju kao da su već nastali, i ne dozvoljava se njihovo anticipiranje u vreme završetka poslovne kombinacije;
- ⇒ zahteva se da se tekući projekti na istraživanju i razvoju ne otpisuju kao rashod, već da se priznaju kao posebno sredstvo u obliku prava (*intangible asset*); i
- ⇒ izvršeno je usklađivanje datuma akvizicije na način regulisan postojećim MSFI 3.

Revidirani MSFI 3 i revidirani izveštaji 141 - *Poslovne kombinacije* i 160 - *Manjinski interes u konsolidovanim finansijskim izveštajima* ipak nisu uspeli da otklone sve razlike prisutne između originalnih standarda. Preostale razlike ogledaju se u sledećem:

⇒ različiti pristup u merenju manjinskog interesa - Dok se prema revidiranom izveštaju 141 - *Poslovne kombinacije* zadržava fer vrednost kao jedina vrednost po kojoj se utvrđuje iznos manjinskog interesa, revidirani MSFI 3 dozvoljava, kao što smo napred već naveli, upotrebu i proporcionalnog (srazmernog) udela u neto identifikovanim sredstvima stečene korporacije;

⇒ različit je pristup definisanju kontrole - kao posledica takvog pristupa može se desiti da se ista transakcija može smatrati poslovnom kombinacijom samo prema revidiranom MSFI 3, ali ne i prema revidiranom izveštaju 141. Takav pristup posledica je razlika između GAAP i međunarodnih standarda koji se bave konsolidovanim finansijskim izveštajima. Očekuje se da će novi međunarodni standard koji će zameniti MRS 27 Konsolidovani i odvojeni finansijski izveštaji eliminisati navedene različitosti;

⇒ različit je pristup definisanju fer vrednosti - Revidirani MSFI 3 je preuzeo definiciju fer vrednosti iz originalnog MSFI 3, koja fer vrednost posmatra kao vrednost po kojoj se neko sredstvo može razmeniti između dobro obaveštenih, međusobno suočenih i voljnih strana (*exchange value*), dok američki GAAP definišu fer vrednost kao neto ostvarljivu vrednost sredstva koja zanemaruje pretpostavku o neograničenom trajanju preduzeća (*exit value*); i

⇒ najзад, različit je pristup u priznavanju i merenju potencijalnih sredstava i obaveza, kako inicijalnih tako i onih nakon poslovne kombinacije - Razlike se ogledaju u kriterijumima za inicijalno priznavanje. Revidirani MSFI 3 kao prag priznavanja uzima "pouzdanu meru" (*reliable measurement*), dok je prema revidiranom izveštaju 141 prag priznavanja "verovatnoća" (*more likely than not*).

Standardi objavljeni u januaru 2008.godine biće predmet daljeg praćenja u naredne dve godine, nakon što postane obavezna njihova primena. Odbor za međunarodne računovodstvene standarde smatra da je revidirani MSFI 3 urađen tako da, iako postoje određene razlike između međunarodnog standarda i američkih GAAP, one neće zahtevati značajne promene novousvojenog revidiranog MSFI 3.

Z a k l j u č a k

Sve veći broj realizovanih transakcija koje prevazilaze nacionalne okvire (tzv. prekogranične poslovne kombinacije) imaju za posledicu značajne promene u regulativi koja se bavi računovodstvenim obuhvatanjem poslovnih kombinacija. Te promene imale su za

¹ Opširnije o svim promenama koje donosi revidirani MSFI 3 videti kod: International Accounting Standards Board, *Business Combinations Phase II, Project Summary and Feedback Statement*, January 2008.

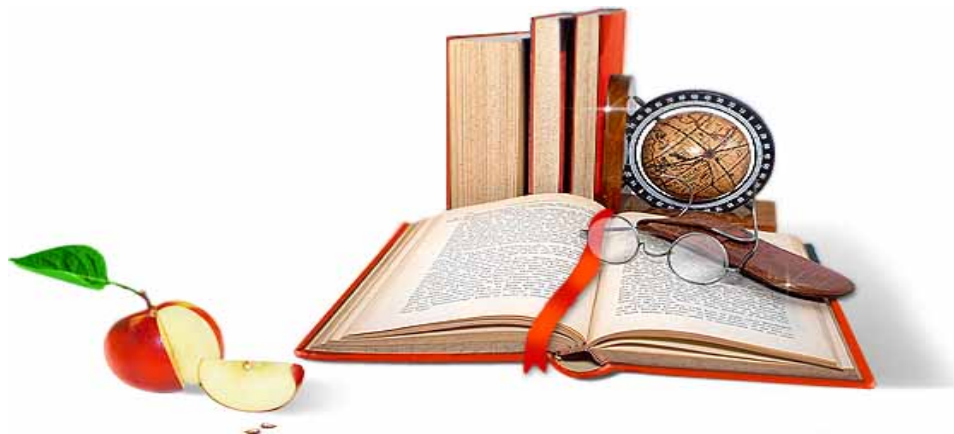
rezultat usvajanje Međunarodnog standarda finansijskog izveštavanja 3, kako bi se unapredio kvalitet i realizovala međunarodna usklađenost u računovodstvenom obuhvatanju poslovnih kombinacija. Ipak, proklamovani cilj, razvoj visokokvalitetnog standarda za pomenute transakcije koji će moći da se koristi kako za potrebe domaćeg, tako i za potrebe prekograničnog finansijskog izveštavanja, još uvek nije u potpunosti ostvaren. Tome u prilog ide i činjenica da nedavno završena tzv. druga faza projekta Poslovne kombinacije nije uspela da otkloni sve razlike između revidiranih međunarodnih standarda finansijskog izveštavanja, sa jedne strane, i revidiranih američkih opšteprihvaćenih računovodstvenih principa, sa druge strane, koji se bave poslovnim kombinacijama.

L I T E R A T U R A

- A Dictionary of Business*, third edition, 2002., Oxford University Press,
- Beke-Trivunac, Jozefina. 2000. "MRS 27 - Konsolidovani finansijski izveštaji i računovodstvo ulaganja u podružnice," *Primena Međunarodnih računovodstvenih standarda u našoj poslovnoj praksi*, Prvi seminar, Zbornik radova, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd.
- Chopping, David and Len Skerratt. 1994. *The Application of FRS 6 & 7: Acquisitions and Mergers and Fair Values in Acquisitions Accounting*, Accountancy Books, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London.
- Dorđević, Slaviša M., 2007., *Poslovne kombinacije – Računovodstveni aspekt*, Ekonomski fakultet, Priština.
- Ilić Gavriilo i Nikola Stevanović. 1999. "Metodologija konsolidovanja godišnjih računa prema JRS 34 - Konsolidovani godišnji račun," *Bilten Komiteta za računovodstvene i standarde revizije SRRS*, Beograd.
- International Accounting Standards Board, *Business Combinations Phase II, Project Summary and Feedback Statement*, January 2008.
- Kaen, Fred R. 1995. *Corporate Finance – Concepts and Policies*, Blackwel Business, Cambridge, Massachusetts.
- Međunarodni standardi finansijskog izveštavanja, Prva knjiga, 2005., Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd.
- Morris, James E. 2004. *Accounting for M&A, Equity, and Credit Analysts*, McGraw-Hill, New York.
- Morris, Joseph M. (ed). 1995. *Mergers and Acquisitions - Business Strategies for Accountants*. John Wiley & Sons, Inc.
- MRS 2000 (prevodi), 2000. Hrvatska zajednica računovođa i finansijskih djelatnika, Zagreb.
- Računovodstveni standardi Republike Srpske, 1999. prva i druga knjiga, Savez računovođa i revizora Republike Srpske, Banja Luka.
- Ranković, Jovan M., 1994. *Konsolidovani godišnji zaključak, Bilans-Račun uspeha-Aneks*, Ekonomski fakultet, Beograd.
- Shapiro, Alan C. 1990. *Modern Corporate Finance*, Macmillan Publishing Company, New York.
- Sudarsanam, S., 1995. *The Essence of Mergers and Acquisitions*. Prentice-Hall, London.
- Van Horne, James C., Cecil R. Dipchand, and J. Robert Hanraham. 1987. *Fundamentals of Financial Management*. Canadian fifth edition. Prentice-Hall Canada Inc., Scarborough, Ontario.
- www.iasb.org.

BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI
MATERIJALI.**

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.MATURSKI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.ESSAYSX.COM

WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO [SEMINARSKI](#), [DIPLOMSKI](#) ILI [MATURSKI](#) RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE [GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#) KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U [BAZI](#) NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU [IZRADA RADOVA](#). PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM [FORUMU](#) ILI NA MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM